

VALOR – proiect Erasmus+ de promovare a agriculturii ecologice și reziliente prin rețeaua de arii protejate

Marian Drăgoi, Ana-Maria Cozgară, Cezar Tomescu, Ștefan Sfițchi și Constantin Filote

O nouă viziune asupra formării profesionale a fermierilor

Ideea acestui proiect a venit, simultan, din două direcții: aceea a partenerilor italienii, ce au scris conceptul propunerii și a d-lui Viorel Roșca, directorul Parcului Național Munții Măcinului, ce a demarat, în urmă cu peste un deceniu, un program voluntar de încurajare a certificării ecologice a produselor agricole recoltate din zona limitrofă parcului. Ideea proiectului VALOR este valorificarea nu doar a experienței locale în materie de agricultură tradițională, dar și recuperarea unor rețete și modalități de conservare și preparare a alimentelor. Administrațiile ariilor protejate constituie verigi importante în acest demers, întrucât aceste entități promovează, prin „fișa postului”, turismul rural și ecologic, bazat pe punerea în valoare capitalul natural și tradițiile locale.

Reziliență și/sau sustenabilitate?

Odată cu pandemia COVID 19, înainte ca politicienii și publicul larg să fi înțeles diferențele dintre cele patru nivele de sustenabilitate definite cu două decenii în urmă (De Groot, Wilson și Boumans, 2002), reziliența a reapărut în discursul public, datorită mult mediatizatei programe naționale de redresare și reziliență (PNRR), finanțate în diverse grade de Comisia Europeană. Dacă de sustenabilitate se vorbea încă 1987, conceptul fiind cheia celebrului Raport Burckhardt, reziliența a devenit un punct focal al interesului publicului larg odată cu nevoia adaptării sistemelor socio-ecologice la schimbările cauzate de om, după 2005 (Lew et al., 2016).

Dacă sustenabilitatea este deseori reprezentată sub forma unei diagrame Venn (trei cercuri ce se suprapun parțial), reziliența se adaugă celor trei arii de interes (economic, social și de mediu) așa-numita planificare strategică în prevenirea hazardelor și dezastrelor (Achour et al., 2015).

Potrivit lui (Marchese et al., 2018), reziliența și sustenabilitatea pot fi armonizate în trei căi de management 1) reziliența ca o componentă a sustenabilității; 2) sustenabilitatea ca și componentă a rezilienței și 3) reziliența și sustenabilitatea ca obiective separate. Deși semantica celor doi termeni are numeroase zone de suprapunere, (Redman, 2014) identifică trei modalități de diferențiere a rezilienței de sustenabilitate: 1) evidențierea măsurii în care putem controla rezultatul schimbării unui sistem 2) includerea factorilor interesați și și comunității în categoria inputurilor și 3) integrarea în practicile curente a lecțiilor învățate din trecut, precum și integrarea diverselor tradiții culturale în modul de rezolvare a viitoarelor probleme. Potrivit aceluiași autor, reziliența este capacitatea sistemului de a face față șocurilor, menținându-și funcțiile, structura și capacitatea de a-și asigura autoreglarea prin feed-back, altfel spus, identitatea.

Scurta prezentare a proiectului

Alianța de cunoaștere VALOR își propune să dezvolte două programe de formare profesională a fermierilor în vederea conformării acestora la viitoare cerințe de a conserva și recupera, unde este cazul, biodiversitatea și tradițiile culturale. Cele două programe se referă la manager de fermă ecologică, respective tehnician pentru agricultură ecologică, iar cele două curricula sunt rezultatul cooperării între membrii alianței VALOR, chiar dacă practicile agricole din unele țări depind mult de contextul climatic (cum este cazul Greciei Italiei și Ciprului, caracterizate de climat mediteraneeen).

Deși dezvoltarea rurală este inegală între țările participante în proiect, am căutat nu cel mai mare numitor comun ci cel mai mic multiplu comun, adică acel „pachet” de competențe și cunoștințe practice care, multiplicat, ar asigura reorientarea fermierilor spre tehnici de cultură tradiționale (nu obligatoriu și ecologice, în sensul oficial, acela de produs certificat).

Tematica celor două programe de pregătire este rezultanta unui proces iterativ, inițiat în fiecare țară prin crearea unui grup consultativ de experți, care au analizat un ghid orientativ, inițiat în fazele inițiale ale proiectului. Ulterior, ceea ce s-a propus s-a și verificat din punct de vedere al fezabilității și atractivității, consultând fermieri și antreprenori deja implicați în derularea unor proiecte sau inițiative proprii, mai puțin motivante economic cât social.

În paralel cu elaborarea tematicilor ce urmează a fi predate cursanților în anii ce vor urma, s-au desfășurat și cinci vizite de lucru, transformate, din cauza pandemiei, în întâlniri online. Astfel, în perioada iulie – noiembrie 2021, cei interesați au participat la cinci vizite virtuale, găzduite de partenerii din Grecia, Italia, România, Spania și Germania. Formatele acestor întâlniri au variat de la țară la țară, fiecare organizator având deplină libertate în a-și alege firul narativ și modalitatea de difuzare a mesajului: prezentare Power Point sau film, ultimul putând fi interviu sau reportaj.

În ceea ce privește participarea României la acest șir de evenimente (derulate pe trei zile, câte cinci ore pe zi), aceasta s-a concretizat printr-o serie de filme realizate de echipa proiectului în Parcul Natural Vânători Neamț unde, alături de d-nii Sebastian Cătănoiu (actualul director al parcului) și d-l Oliviu Iorgu (primul director, fondator), au participat și meșetșugari din zonă, artizani în cioplitul lemnului, dar și culegători de trufe. La acestea s-au adăugat două prezentări Power Point, de permanentă actualitate, din păcate. Astfel d-l ing. Mircea Vergheleț a vorbit despre consecințele practice și legislative ale nefericitei asimilări a ariilor speciale de conservare (specifice sistemului Natura 2000) cu cele de conservare specială (specifice zonării funcționale a pădurilor). În același context, d-l conferențiar Liviu Nichiforel, de la Facultatea de silvicultură din Suceava a vorbit despre relația dintre restricțiile impuse modului de gestionare a pădurilor private și dreptul de proprietate.

Partenerii coaliției VALOR

INTEGRA (Germania) organizație pentru integrarea socială a imigranților din bazinul mediteraneeen, cu sediul în Stuttgart și Fielderstadt.

SYNTHESIS (Cipru) – centru pentru educație și cercetare, lider în materie de promovare a antreprenoriatului modern în insula.

CTFC – centrul pentru științe silvice și tehnologie din Catalonia, Spania. CTFC este un consorțiu public, ce a încorporat o serie de organizații locale, între care și Universitatea Autonomă din Barcelona. Cercetările desfășurate de CTFC sunt orientate spre adaptarea vegetației forestiere la schimbările climatice, precum și la aspect economice, precum lanțul valoric al lemnului.

MAKRO este o companie de consultanță și dezvoltare creată de Guvernul Turc în 1984, în Ankara. Compania a derulat proiecte de cercetare și consultanță în domeniul pregătirii profesionale în diverse țări, fiind interesată în promovarea cooperării internaționale în regiune, inclusiv în domenii precum integrarea grupurilor sociale defavorizate.

USV - Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava promovează și sprijină cercetarea și diseminarea cunoștințe printr-un proces educativ de înaltă calitate, ale cărei programe de doctorat acoperă 14 domenii, coordonate prin centre de cercetare distincte.

Universitatea din Tesalia (UTH), cu 37 departamente și 8 facultăți, oferă programe de pregătire de licență și masterat, alături de programe extracurriculare, în domenii precum managementul afacerilor.

Parcul Natural Pădurea Neagră, reprezentat prin propria-i administrație în acest proiect, desfășoară o gamă mult mai diversificată de activități, comparativ cu organizațiile similare din România.

Agenția Parcului Național Muntele Olimp (ONPMA) a fost creată în 2002, fiind o organizație non-profit, privată, ce activează sub directa coordonare a Ministerului Grec al Energiei și Mediului. Zona administrată de această agenție a crescut în ultimii ani de la 23000 ha la peste 70000 ha. Agenția derulează proiecte în materie de management și monitorizare a biodiversității, patrulare în aria protejată, educație ecologică și alte activități similare celor derulate și de parcurile naționale din România.

Parcul Național Gran Sasso și Monti della Laga (PNGSL) desfășoară activități ce au drept scop garantarea și promovarea conservării și valorificării patrimoniului natural și social din zonă. Aceste activități se desfășoară prin atragerea permanentă a comunităților locale, pentru a face din conservare un obiectiv comun, asumat de toți factorii interesați.

În ce constă provocarea?

În agricultură și creșterea animalelor, deși cerințele minimale de conservare a biodiversității sunt deja implementate prin așa-numitele bune practici agricole de mediu (GAEC), mai este drum lung până când agricultura va deveni într-adevăr prietenoasă cu mediul, din toate punctele de vedere.

Agricultura ecologică (sau organică) este complementară agriculturii deja tradiționale (încă bazată pe o puternică chimizare) dar nu este încă în măsură să producă suficient de mult și de ieftin pentru a fi o alternativă competitivă. Agricultură de precizie, văzută de mulți ca o soluție de compromis, necesită investiții masive de capital, așa că nici aceasta nu este o opțiune pentru micile exploatații agricole.

Rămâne așadar o întinsă zonă „gri” care nu este nici garantat ecologică, nici garantat rentabilă (în sensul menținerii unor recolte mari) – în care fermierii pot practica o combinație de soluții: înlocuirea parțială a unor substanțe de combatere cu soluții de combatere biologică, readucerea în cultură a unor specii abandonate în ultimele decenii, dar care au un ridicat potențial de piață (meiul, bobul), la care se adaugă introducerea unor specii sau a unor cultivarii noi, mai bine adaptate noilor condiții climatice. Nu în ultimul rând, „completarea” lanțurilor trofice cu verigi lipsă, ce nu au fost importate odată cu speciile comerciale: de exemplu, utilizarea bibilicilor la combaterea biologică a gândacului de Colorado.

Sistemele de formare profesională din țările participante în proiect sunt foarte diferite, atât prin competențele pe care le formează, cât și prin structurile instituționale pe care se bazează. Germania are, de departe, cel mai solid cadru instituțional, cu o ierarhizare foarte clară a organismelor abilitate să formeze tehnicieni și manganeri pentru exploatațile agricole. De asemenea, specifică Parcului Natural Pădurea Neagră, este preocuparea pentru vânatoare, urmată de valorificarea superioară a cărnii de mistreț, aspect care nu oripilează nicio mișcare ecologică din zonă.

În alte țări, precum Turcia, Grecia sau România funcționează, în schimb, numeroase rețele informale ce asigură același transfer tehnologic, doar că, oficial, nu există niciuna cele două specializări. Există însă „fragmente” de cunoaștere științifică, distribuite informal. Exemplul cel mai sugestiv: d-l Vasile Mătrășoie, un fermier foarte interesat de noutăți, proprietarul unui mic teren în apropierea Sucevei, instalează de ani buni propriile culturi experimentale cu specii pe cale de aclimatizare, în strânsă cooperare cu institutul național de cercetări în agricultură. O colaborare în care toți au de câștigat, chiar dacă nu există un cadru formal de aplicare în producție a rezultatelor cercetării.

Așteptări din partea părților interesate

Fiind vorba de un proiect ERASMUS, finalitatea cea mai importantă a acestui demers științific și formativ este aceea de a propune două noi coduri COR, astfel încât activitățile de promovare a agriculturii sustenabile și reziliente să se regăsească în statisticile naționale și regionale. Oferind un minim de informație necesară finanțării din fonduri europene și naționale a unor proiecte necesare pregătirii capitalului uman, fermierii și asociațiile de producători vor putea funcționa într-un cadru legislativ adaptat provocărilor și priorităților momentului, în deplină concordanță cu obiectivele programelor naționale de dezvoltare sectorială.

Fermierii cu experiență, ce au învățat făcând, vor putea să-și promoveze mai bine produsele și ideile de afaceri, fermele lor devenind modele de bună practică. În acest sens, pentru vizita virtuală de lucru, organizată în septembrie 2021 de USV, au fost cooptați câțiva fermieri locali, reprezentanții asociației județene a culegătorilor de trufe și, nu în ultimul rând, Direcția Agricolă Județeană din Suceava.

Întrucât majoritatea fermierilor dețin și mici suprafețe de pădure sau de pășuni împădurite, am oferit cursanților și minimale – dar esențiale – cunoștințe privind trasabilitatea lemnului și sortarea industrială și dimensională a acestuia. Demersul este deplin justificat de importanța pe care lemnul o are în mediul rural, atât ca materie primă cât și ca sursă de energie.

Bibliografie

Achour, N. et al. (2015) „Integration of resilience and sustainability: from theory to application”, *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*, 6(3), pp. 347-362. doi: 10.1108/IJDRBE-05-2013-0016.

De Groot, R. S., Wilson, M. A. și Boumans, R. M. J. (2002) „A typology for the classification, description and valuation of ecosystem functions, goods and services”, *Ecological Economics*. Elsevier, 41(3), pp. 393-408.

Lew, A. A. et al. (2016) „Community sustainability and resilience: similarities, differences and indicators”, *Tourism Geographies*. Routledge, 18(1), pp. 18-27. doi: 10.1080/14616688.2015.1122664.

Marchese, D. et al. (2018) „Resilience and sustainability: Similarities and differences in environmental management applications”, *Science of the Total Environment*. Elsevier B.V., 613-614, pp. 1275-1283. doi: 10.1016/j.scitotenv.2017.09.086.

Redman, C. L. (2014) „Should sustainability and resilience be combined or remain distinct pursuits?”, *Ecology and Society*. Resilience Alliance Inc., 19(2). Valabil la: <http://www.jstor.org/stable/26269581>.